

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 12.06.2021
Published /Yayınlanma 31.08.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Büyüksalvarcı, A. & Ekici, Y. (2021). Pandemilerin turizm sektörüne etkileri. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(73), 2199-2207.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2632>

Prof. Dr. Ahmet BÜYÜKŞALVARCI
<https://orcid.org/0000-0001-7207-3987>

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Konya / TÜRKİYE

Yasin EKİCİ
<https://orcid.org/0000-0001-6506-9066>

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Konya / TÜRKİYE

PANDEMİLERİN TURİZM SEKTÖRÜNE ETKİLERİ EFFECTS OF PANDEMICS ON THE TOURISM INDUSTRY

Issue/Sayı: 73

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Turizm faaliyetleri kişilerin katılımları ile gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda kişiler destinasyon seçimlerinde güvenli ve memnun kalacakları yerleri tercih etmektedirler. Ancak siyasi veya politik, doğal felaketler, salgın hastalıklar veya terör gibi olaylar turizm sektörünü olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Salgın hastalıkların yayılmasının durdurulması veya kontrol altına alınması için birtakım tedbirler alınmaktadır. Bunun sağlanması için öncelikli olarak havayolu ulaşımının durdurulması veya kısıtlanması gelmektedir. Çünkü havayolları salgın hastalıkların yayılmasında etkin bir role sahiptir. Bu da ülkelerin turizm sektörünü olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bağlamda çalışmada, günümüzde etkisini hâlâ sürdüren covid-19 salgını kapsamında yakın tarihte yaşanan salgınların turizm sektörü üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma, ikincil veri kaynakları taranarak ve incelenerek yapılmıştır. Bu doğrultuda, akademik çalışmalar, resmi ve özel kurum veya kuruluşların yayımladığı raporlar ve istatistikler, çeşitli web siteleri taranarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda, salgın hastalıkların görüldüğü ülkelerde turizm sektörünün olumsuz yönde etkilendiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda Covid-19 salgınının uluslararası turizm hareketi üzerinde yıkıcı bir etki oluşturduğu ve önemli oranlarda düşüşlerin yaşandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, Turizm Talebi, Salgınlar, Salgınların Turizme Etkisi.

ABSTRACT

Tourism activities are carried out with the participation of individuals. Accordingly, people prefer safe and pleasing places in their destination selection. However, political or politic, natural disasters, outbreaks, or events such as terrorism can adversely affect the tourism industry. A number of measures are taken to stop or control the spread of outbreak diseases. In order to achieve this, the priority comes to stop or restrict airway transportation. Because airlines have an active role in the spread of outbreak diseases. This can negatively affect the tourism sector of the countries. In this context, the study attempted to examine the effects of recent outbreaks on the tourism sector within the scope of the Covid-19 pandemic, which is still effective today. The study was conducted by scanning and analyzing secondary data sources. Accordingly, data were obtained by scanning academic studies, reports, and statistics published by official and private institutions or organizations, and various websites. As a result of the data obtained, it has been determined that the tourism sector is affected negatively in countries where outbreak diseases are seen. At the same time, it was determined that the covid-19 pandemic had a devastating effect on the international tourism movement and significant declines were experienced.

Keywords: Pandemic, Tourism Demand, Outbreaks, The Impact of Outbreaks on Tourism.

1. GİRİŞ

Turizm sektörü hassas bir sektör olduğundan dolayı olumsuz olaylardan çok çabuk bir şekilde etkilenebilmektedir. Bu sorunlar ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve politik sorunlar, aldığı göçler, doğal felaketler veya salgın hastalıklar şeklinde sıralanabilmektedir. Tarihin hemen hemen her döneminde salgın hastalıkların yaşandığı bilinmektedir. Bu salgınlar büyüklüğü ve yayılma ölçeğine göre endemi,

epidemi veya pandemi olarak adlandırılmaktadır. Pandemi diğerlerine göre daha kapsamlı olup daha fazla tehlike arz edebilmektedir. Hayvanların ve insanların hayatlarını tehdit eden hatta tarihte milyonlarca canlının ölümüne neden olan birçok salgının yaşandığı bilinmektedir. Salgınların yaşandığı dönemlerde alınan tedbirlerin değerlendirilmesi ve bir sonraki salgınlara hazırlıklı olunması gerektiği aşikardır. Aynı şekilde turizm sektörünün etkilenmemesi veya bu süreci diğer sektörler için daha az etkilenerek atlama için daha önce yaşanan salgınların değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle günümüzde yaşanan küresel boyuttaki salgının bir fırsat olarak değerlendirilmesi ve sonrasında bu yönde çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Çalışmada günümüzde hâlâ etkisini sürdüren covid-19 salgını kapsamında yakın tarihte yaşanmış salgınların turizm sektörü üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle pandemi ve turizm talebi kavramlarından bahsedilmiştir. Akabinde ise yakın tarihte yaşanan salgınlar (ayak ve ağız hastalığı, SARS, MERS, domuz gribi, covid-19) değerlendirilmiştir. Aynı zamanda bu salgınların görüldüğü ülkelerin turizm verileri incelenerek salgından etkilenip etkilenmediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede elde edilen veriler tablolar ve grafikler yardımı ile gösterilmiş ve değerlendirilmiştir. Son olarak ise konu ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

2. PANDEMİ ve TURİZM TALEBİ

Coğrafi yayılımına ve yayılma ölçeğine göre salgınlar epidemi, endemi ve pandemi olmak üzere üç farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Pandemi diğer salgın türlerine göre daha kapsamlı ve etkili olabilmektedir (Göğebakan, 2020). Bu doğrultuda pandemi Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre, dünya genelinde yeni bir hastalığın yayılması olarak ifade edilmektedir (WHO, 2010). Daha geniş bir çerçeveden bakıldığında pandemi kavramı, "dünya çapında veya çok geniş bir alanda meydana gelen, uluslararası sınırları aşan ve genellikle çok sayıda insanı etkileyen bir salgın" şeklinde tanımlanmıştır (Porta, 2016: 209).

DSÖ'ye göre bir salgının pandemi sayılabilmesi için; yeni bir hastalığın ortaya çıkmış olması, insanlara bulaşması, tehlike oluşturması ve insanlar arasında kolay ve sürekli olarak yayılması koşullarını taşıması gerekmektedir (WHO, 2010). Bununla beraber pandemi sayılan hastalığın uyarıları altı aşamada gerçekleşmektedir. Bunlar (WHO, 2020a);

- Birinci Aşama: Bu aşamada salgın pandemi sayılabilse de virüsün insanlarda enfeksiyona neden olmadığı bilinmektedir.
- İkinci Aşama: Hayvanlar arasında dolaşan bir virüsün insanlarda enfeksiyona neden olduğu ve pandemiye neden olabileceği bilinmektedir.
- Üçüncü Aşama: Bu aşamada virüsün hayvandan insana veya insandan insana bulaştığı tespit edilmiş ancak kitlesel büyüklükte bir salgın olmadığı belirtilmektedir.
- Dördüncü Aşama: Virüsün ülke sınırları içerisinde yayılmaya başladığını gösteren aşamadır.
- Beşinci Aşama: Virüsün ülke sınırlarını aşarak ikinci bir ülkede de görüldüğü aşamadır.
- Altıncı Aşama: Virüsün üçüncü bir ülkeye sıçraması veya küresel boyutta yayılması durumudur. Bu aşama pandemi aşaması olarak adlandırılmaktadır.

Turizm talebi, "yeterli satın alma gücüne ve boş zamana sahip olup belirli bir zaman diliminde belirli bir hedef doğrultusunda turizm mal ve hizmetlerinden faydalanan ya da yararlanmak isteyen kişi ya da kişiler topluluğu" şeklinde ifade edilmektedir (Kozak, Kozak & Kozak, 2020: 92). Tanımdan da anlaşıldığı gibi turizm faaliyetlerinin gerçekleşmesi için kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda turizmde üretilen mal ve hizmetlerin tüketimlerinin üretildiği yerde gerçekleşmesi turizm talebinin önemini ortaya çıkarmaktadır (Çeken, 2016: 65). Ancak gelir durumu, ihtiyaç, boş zaman süresi ve salgın gibi faktörler turizm talebini etkilediği için turizm talebi aşırı esneklik gösterebilmektedir (Kozak, vd., 2020: 94).

Salgın hastalıklar, kişilerin seyahatlerini iptal etmelerine veya seyahat davranışlarında değişikliklerin görülmesine neden olabilir. Bu da turizm talebinde dalgalanmalara yol açacaktır (Eugenio-Martin ve Campos-Soria, 2013: 5). Salgının kontrol altına alınması veya yayılmasını durdurmak için alınan önlemler turizm faaliyetlerini sektöre uğratabilmektedir. Bu nedenle daha önce yaşanan salgınların araştırılması ve o dönemlerde alınan tedbirler çerçevesinde sektörün sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için gerekli çalışmaların yapılması ve politikaların oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda

çalışmada turizm sektörünü etkilediği düşünülen ayak ve ağız hastalığı, SARS, MERS, ebola, domuz gribi ve yeni koronavirüs (covid-19) hastalıklarının oluşturduğu salgınlar ele alınmıştır.

2.1. Ayak ve Ağız Hastalığı

Ayak ve ağız hastalığı, Birleşik Krallıkta 2001 yılının şubat ayında ortaya çıkmıştır. Sığır, koyun, deve, domuz gibi toynaklı hayvanlar arasında oldukça bulaşıcı bir hastalık olan ayak ve ağız hastalığı insanlar içinde tehdit oluşturmaktadır (Haydon, Kao & Kitching, 2004: 675; Grubman ve Baxt, 2004: 466). Ayak ve ağız hastalığının kontrol altına alınması için milyonlarca hayvan kesilmiştir. Alınan önlemlerle birlikte salgının etkileri zamanla azalırken 2007 yılında Birleşik Krallıkta, 2010 yılında Japonya ve Kore Cumhuriyeti'nde, 2011 yılında ise Türkiye'de görülmüştür (URL1; Knight-Jones, vd., 2014: 1848). Ayak ve ağız hastalığının turizm sektörüne olan etkisini belirlemek amacıyla, hastalığın en sık görüldüğü ülkeler ve görülme tarihlerindeki turizm verileri tablo ile gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo 1. Ükelere Gelen Turist Sayısı (Milyon Kişi)

	Birleşik Krallık	Japonya	Kore	Türkiye
2000	25.05	4.75	5.32	10.43
2001	22.8	4.77	5.15	11.62
2002	24.18	5.24	5.35	13.26
2003	24.72	5.21	4.75	14.03
2004	27.76	6.14	5.82	17.52
2005	29.97	6.73	6.02	21.12
2006	32.71	7.33	6.15	19.82
2007	32.78	8.35	6.45	23.34
2008	31.89	8.35	6.89	26.34
2009	31.07	6.79	7.82	27.08
2010	30.04	6.61	8.8	28.63
2011	31.89	6.22	9.79	31.45
2012	32.22	8.36	11.14	31.78

Kaynak: URL2; Japan National Tourism Organization (JNTO), 2019; Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB), 2020

Tablo 1 incelendiğinde hastalığın ortaya çıktığı tarihte Birleşik Krallık'a gelen turist sayısında bir düşüşün gerçekleştiği görülmektedir. Sonraki 5 yıl boyunca turist sayısında artışlar meydana gelmiştir. Salgının tekrardan ortaya çıkmasıyla birlikte Birleşik Krallık ve Japonya'nın gelen turist sayılarında bir önceki yıla göre düşüş olduğu ve sonraki yıllarda da etkisini gösterdiği gözlenmiştir. Kore ve Türkiye'nin gelen turist sayıları incelendiğinde ise salgın dönemlerinde herhangi bir düşüşün gerçekleşmediği tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 1). Bu doğrultuda ayak ve ağız hastalığı Birleşik Krallık ve Japonya'nın turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediğini, Kore ve Türkiye'nin turizm sektörünü etkilemediğini söyleyebiliriz.

2.2. Sars

SARS, İngilizcesi "Severe Acute Respiratory Syndrome" olan ifadenin ilk harflerinden türetilmiş bir kısaltma olup Türkçe karşılığı "Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromu" olarak anılmaktadır. SARS hastalığını, omurgalı bir hayvandan insana bulaşması anlamına gelen zootonik bir viral enfeksiyon olarak tanımlamak mümkündür (CDC, 2017). İlk defa 2002 yılının Kasım ayında Çin'in Guangdong eyaletinin Foshan kentinde tespit edilmiştir. Ancak Çin Sağlık Bakanlığı 2003 yılının şubat ayında hastalığı bildirdiği için aynı yılın Nisan ayında doğrulanmıştır (Silva, 2003; Kim, vd., 2005: 370-371; Akyol, 2005: 108; Keogh-Brown ve Smith, 2008: 110). DSÖ'nün verilerine göre 1 Kasım 2002 ve 31 Temmuz 2003 tarihleri arasında toplamda 8.096 vaka ve 774 ölüm gerçekleştiği ve en sık Asya kıtasında görüldüğü tespit edilmiştir. Bu nedenle Çin, Hong Kong, Tayvan ve Singapur ile birlikte Türkiye'nin salgın dönemlerinde turizm verileri incelenmiş ve tablo ile gösterilmiştir.

Tablo 2. SARS Salgını Döneminde Ükelere Gelen Turist Sayıları (*1000)

	Çin	Hong Kong	Tayvan	Singapur	Türkiye
2001	33.167	8.878	2.831	5.857	11.619
2002	36.803	10.689	2.978	5.855	13.256
2003	32.970	9.676	2.248	4.703	14.029
2004	41.761	13.655	2.950	6.553	17.517
2005	46.809	14.773	3.378	7.079	21.125
2006	49.913	15.821	3.520	7.588	19.820

Kaynak: The United Nations World Tourism Organization (UNWTO), 2020; KTB, 2006

Tablo 2 incelendiğinde hastalığın yaygın bir şekilde görüldüğü 2003 yılında Çin, Hong Kong, Tayvan ve Singapur'un turist sayılarında önemli düşüşlerin gerçekleştiği görülmektedir. Ancak aynı ülkelerin salgın sonrasındaki gelen turist sayıları incelendiğinde salgın öncesindeki gelen turist sayılarını aştığı tespit edilmiştir. Aynı dönemde Türkiye'nin turizm verileri incelendiğinde ise herhangi bir düşüşün gerçekleşmediği açıkça görülmektedir. Bu durumda 2003 yılında ortaya çıkan SARS salgınının Çin, Hong Kong, Tayvan ve Singapur'un turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediğini ancak sonraki yıllarda düzeldiğini söyleyebiliriz. Aynı zamanda SARS salgını döneminde Türkiye'nin turizm sektörünün etkilenmediği, aksine turist sayısında artışların gerçekleştiği görülmektedir (Bkz. Tablo 2).

2.3. Mers

MERS, İngilizcesi "Middle East Respiratory Syndrome" olan ifadenin ilk harflerinden türetilmiş bir kısaltma olup Türkçe karşılığı "Orta Doğu Solunum Yolu Sendromu" olarak ifade edilmektedir. MERS virüsü, SARS virüsünde olduğu gibi hayvandan insana bulaşması anlamına gelen zoonotik bir viral enfeksiyondur. MERS, tek hörgüçlü develerden insanlara geçen ve doğrudan veya dolaylı olarak temas sonucunda bulaşan bir virüsdür (WHO, 2019; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2017). İlk defa 2012 yılının Nisan ayında Ürdün'de ortaya çıkmıştır ancak 2012 yılının Eylül ayında Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde tanımlanmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020a; Oysul ve Bakır; 2015; 46; Nemli ve Demirdal, 2016: 78). Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre, 5 bölgede 27 ülkede toplamda 921 ölüm ve 2.566 vaka gerçekleştiği tespit edilmiştir. Aynı veriler incelendiğinde MERS virüsünün en sık Suudi Arabistan, Kore ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde görüldüğü tespit edilmiştir. Bununla beraber Türkiye'de ilk ve tek vakanın 25 Eylül 2014 tarihinde görüldüğü gözlenmiştir (FAO, 2021). Bu doğrultuda MERS virüsünün en sık görüldüğü ülkeler ve Türkiye'nin salgının dönemindeki turizm verileri incelenerek turizm sektörünü etkileyip etkilemediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 3. MERS Salgını Döneminde Ülkelerin Gelen Turist Sayıları (*1000)

	Suudi Arabistan	Kore	Birleşik Arap Emirlikleri	Türkiye
2012	16.332	11.140	-	37.715
2013	15.772	12.175	-	39.861
2014	28.260	14.201	16.232	41.627
2015	17.994	13.232	17.472	41.114
2016	18.044	17.242	18.967	30.907

Kaynak: KTO, 2020, The World Bank, 2019; UNWTO, 2020; KTB, 2020

Tablo 3 incelendiğinde 2013 yılında Suudi Arabistan, 2015 yılında ise hem Suudi Arabistan hemde Kore'ye gelen turist sayısında düşüşlerin gerçekleştiği görülmektedir. Salgının ilk tespit edildiği yıla ait verilere bakıldığında turist sayısına etkisi olmadığı ancak takip eden yıllarda etkili olduğu gözlenmiştir. Özellikle 2015 yılında salgının yeniden patlak vermesi Suudi Arabistan ve Kore'nin turist sayılarında düşüşe neden olmuştur. Bununla birlikte her iki ülkenin salgın sonrasındaki yılda gelen turist sayıları salgın öncesindeki yılda gelen turist sayılarını aştığı görülmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri'nin 2012 ve 2013 yıllarına ait turizm istatistikleri bulunmadığı için salgının başladığı yıllarda turizm sektörünü etkileyip etkilemediği bilinmemektedir. Bununla beraber 2014 ve sonrasına ait turizm verileri incelendiğinde ise salgının turizm sektörünü etkilemediği görülmektedir. Türkiye'ye ait veriler incelendiğinde gelen turist sayısında 2015 yılında ortalama % 1,23 oranında bir düşüş gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi düşük miktarda bir düşüş gerçekleşmiştir. Ancak 2016 yılına ait veriler incelendiğinde önemli oranda düşüşün gerçekleştiği görülmektedir. 2016 yılındaki gelen turist sayısının düşmesinin nedeni salgından ziyade ülkede yaşanan iç karışıklıkların neden olduğunu söyleyebiliriz (Bkz. Tablo 3).

2.4. Ebola

Ebola, hemorajik ateşi olarak bilinmekte olup insanları ve diğer primatları etkileyen filovirüs ailesine ait ölümcül bir hastalıktır. Virüs vahşi hayvanlardan insanlara bulaşmaktadır. Ebola hastalığının doğal konakçısı bilinmemektedir ancak laboratuvar çalışmaları neticesinde meyve yarasasının olabileceği düşünülmektedir (WHO, 2020b; URL4; Hasan, vd., 2019: 2189). Ebola virüsü ilk olarak 1976 yılında tespit edilmiş ve zaman zaman etkisini göstermeye devam etmiştir. 2014 ve 2016 yıllarında hastalık patlak vermiş ve Hastalık Kontrol ve Koruma Merkezi verilerine göre toplamda 28.647 vaka sayısına ve 11.324 ölüm sayısına ulaştığı bilinmektedir. Aynı veriler incelendiğinde virüsün en sık Sierra Leone, Liberya, Nijerya ve Gine'de görüldüğü tespit edilmiştir (CDC, 2019). Bu doğrultuda virüsten en çok etkilenen ülkeler (Liberya hariç) ile birlikte Türkiye'nin salgın dönemindeki turizm verileri incelenerek turizm sektörünün etkilenip etkilenmediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 4. Ebola Salgını Döneminde Ülkelerin Gelen Turist Sayıları (*1000)

	Sierra Leone	Gine	Nijerya	Türkiye
2012	60	96	486	37.715
2013	81	56	600	39.861
2014	44	33	-	41.627
2015	24	35	1.255	41.114
2016	55	63	1.889	30.907

Kaynak: URL5; UNWTO, 2020; The World Bank, 2019; KTB, 2020

Ülkelerin ebola salgını döneminde gelen turist sayıları incelendiğinde düşüşlerin gerçekleştiği görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi Sierra Leone'ye 2014 yılında gelen turist sayısı bir önceki yıla göre ortalama %45,68 oranında azalmış olup 2015 yılındaki gelen turist sayısı da 2014 yılına göre %45,45 oranında azalmıştır. Aynı zamanda Gine'ye gelen turist sayısı incelendiğinde ise aynı yıllarda düşüş yaşandığı görülmektedir. Ayrıca 2016 yılındaki Gine turist sayısının salgın öncesindeki sayıyı aştığı ancak aynı dönemde Sierra Leone turist sayısının salgın öncesindeki turist sayısının altında kaldığı görülmektedir. Nijerya için 2014 yılına ait turizm verileri Dünya Turizm Örgütü veya diğer kurum ve kuruluşların verilerinde yer almadığı için bu dönem de salgında etkilenip etkilenmediği bilinmemektedir. Ancak sonraki yıllar incelendiğinde herhangi bir düşüş yaşamadığı görülmektedir. Türkiye'ye ait verilere bakıldığında ise 2015 ve 2016 yıllarında bir düşüş yaşandığı görülmekte ve 2016 yılındaki düşüşün ülke içinde yaşanan sorunlardan kaynaklandığı bilinmektedir. Ancak 2015 yılındaki düşüş incelendiğinde aynı şekilde ülke içindeki sorunlarla birlikte MERS veya ebola virüsünün oluşturduğu salgının neden olabileceği düşünülmektedir (Bkz. Tablo 4).

2.5. Domuz Gribi

Domuz gribi, Orthomyxoviridae ailesinin bir A tipi grip virüsü ve oldukça bulaşıcı bir akut solunum yolu viral hastalığı olarak tanımlanmaktadır (Lopez ve Martinson, 2017: 540; OIE, 2009: 1). Domuzlarda oluşan gribe benzerlik gösterdiğinden dolayı domuz gribi adını almıştır. İnsan, kuş ve domuz griplerine neden olan virüslerin genetik karışımları sonucunda 'Yeni A(H1N1)v' olarak ifade edilmeye başlanmıştır (Şanlı, 2010: 9). İlk olarak 2009 yılının Nisan ayında Meksika'da daha sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) tespit edilmiştir. Kısa sürede dünyaya yayılarak 36 ülkede 8.451 vaka ve 72 ölüme neden olmuş ve DSÖ tarafından pandemi olarak alarm verilmiştir (Yalçın, 2020; Akova ve Azap, 2009; WHO, 2010). Türkiye ve Hindistan'da da vakanın görülmesiyle ülke sayısı 38'e yükselmiştir. Domuz gribi virüsünün ABD, Meksika, Avustralya, Kanada, Şile, Tayland ve İngiltere gibi birçok ülkede görüldüğü gözlenmiştir. Bu doğrultuda vaka sayılarının yüksek olduğu ülkeler ve Türkiye'nin turizm verileri incelenerek turizm sektörünün salgından etkilenip etkilenmediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 5. Domuz Gribi Salgını Döneminde Ülkelerin Gelen Turist Sayıları (*1000)

	Meksika	ABD	Kanada	İngiltere	Japonya	İspanya	Türkiye
2008	22.931	58.007	17.142	30.142	8.351	57.192	31.138
2009	22.346	55.103	15.737	28.199	6.790	52.178	31.760
2010	23.290	60.010	16.219	28.295	8.611	52.677	31.997

Kaynak: UNWTO, 2020; The World Bank, 2019; KTB, 2020

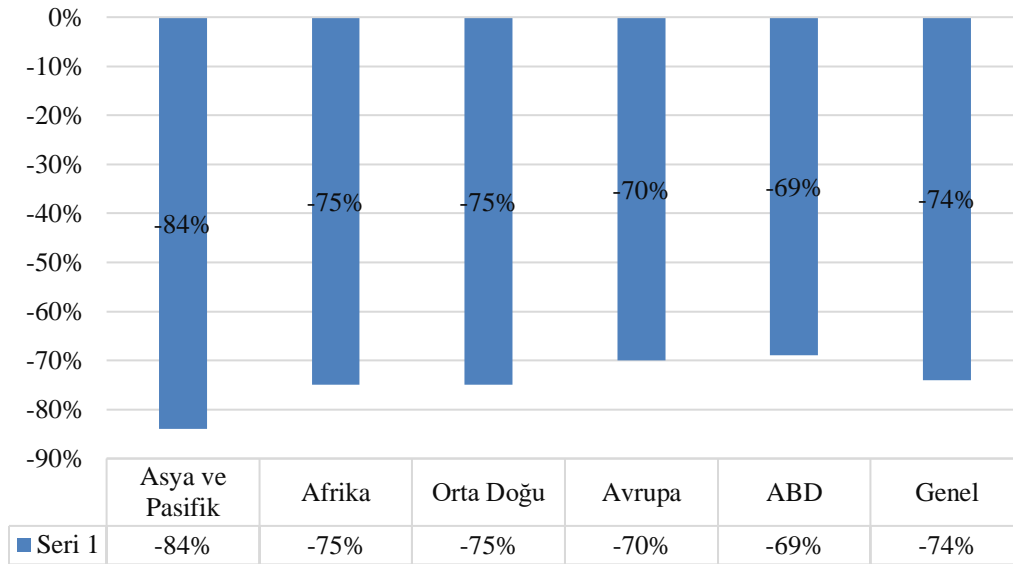
Domuz gribinin oluşturduğu salgın dönemine ait ülkelerin turizm verileri incelendiğinde Türkiye hariç salgından etkilenen ülkelerin gelen turist sayılarında düşüşlerin yaşandığı tabloda açıkça görülebilmektedir. Ülkelerin 2009 yılındaki gelen turist sayılarının bir önceki yıla göre düşüş oranları incelendiğinde; Meksika ortalama %2,55; ABD ortalama %5,01; Kanada ortalama %8,20; İngiltere ortalama %6,45; Japonya ortalama %18,69 ve İspanya ortalama %8,77 oranında düşüş gerçekleştiği tespit edilmiştir. Aynı döneme ait Türkiye'nin turizm verileri incelendiğinde herhangi bir düşüşün gerçekleşmediği hatta artışların gözlemlendiği görülmektedir (Bkz. Tablo 5). Bu doğrultuda salgından etkilenen ülkelerin turizm sektörlerinin olumsuz yönde etkilendiğini söyleyebiliriz.

2.6. Covid-19 (Yeni Koronavirüs)

İnsanlarda daha önce görülmemeyen bir tür olan covid-19, ilk olarak 2019 yılının aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde tespit edilmiş ve 2020 yılında tek zincirli, pozitif polariteli, zarflı RNA virüs türü olarak tanımlanmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı; 2020b: 7; Özdemir, 2020: 242; Muslu ve Ersü, 2020: 74). Covid-19 kavramının açıklımına bakıldığında 'co: corona, VI: virüs, D: hastalık, 19: 2019' şeklinde olduğu görülmektedir (CDC, 2020). Covid-19 Çin dışında ilk defa Tayland'da tespit edilmiştir. Türkiye'deki

ilk covid-19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde görülmüştür. Kısa sürede küresel çapta yayılmaya başlamış ve küresel bir sorun olmuştur. Hızlı bir şekilde yayıldığından dolayı DSÖ, 30 Ocak 2020 tarihinde ‘uluslararası kamu sağlığı acil durumu’ ilan etmiştir. Ancak vaka ve ölüm sayılarının artışlarının devam etmesi sonucu 11 Mart 2020 tarihinde DSÖ pandemi ilan ederek alarm seviyesini en üst düzeye çıkarmıştır (WHO, 2020c; Akca, 2020: 46). Tüm dünyayı etkisi altına alan ve milyonlarca kişinin ölümüne neden olan covid-19 birçok sektörde olduğu gibi turizm sektörünü de olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Küresel bir salgın olmasından dolayı turizm sektörü üzerindeki etkisi ülkeler bazından ziyade genel olarak değerlendirilmeye çalışılmış ve sadece Türkiye özelinde turizm sektörü incelenmiştir.

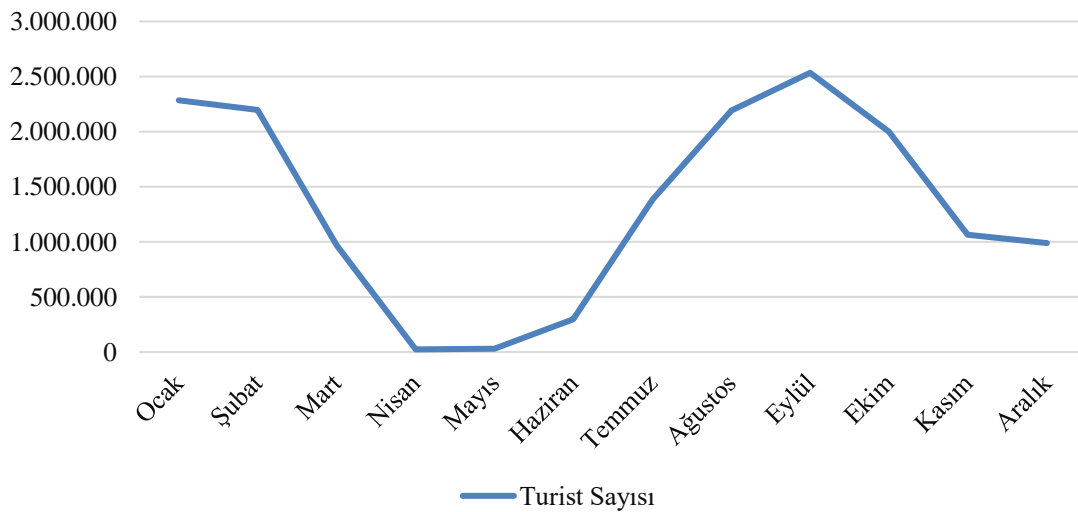
Grafik 1. Bölgelere Göre Uluslararası Seyahatlerin Salgından Etkilenme Düzeyi

Kaynak: UNWTO, 2021

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü verilerine göre 2020 yılında dünya turizm sektörünün uluslararası seyahatlerinde %74 oranında bir düşüşün yaşandığı grafikte açıkça görülmektedir. Grafik incelendiğinde en yüksek oranda gerçekleşen düşüşün Asya ve Pasifik bölgesine ait olduğu, en az düşüşün ise ABD'ye ait olduğu görülmektedir. Diğer salgınlardan ziyade covid-19 salgınının küresel çapta yayılması ve tüm dünyayı etkisi altına alması uluslararası seyahatleri durdurma noktasına getirmiştir. Bunun etkileri Grafik 1'de net bir şekilde görülmektedir. Uluslararası seyahatlerin durma noktasına gelmesi ile birlikte turizm sektörünün doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği diğer tüm sektörlerde olumsuz yönde etkilenmiştir (Bkz. Grafik 1).

Grafik 2. Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı (2020)

Kaynak: KTB, 2020

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2020 yılına ait yayınladığı gelen turist sayılarına ilişkin veriler Grafik 2'de gösterilmiştir. Grafik incelendiğinde mart ayında yaşanan ciddi düşüş ile virüsün Türkiye'de görülmeye başlandığı ve dünya çapında yayıldığı söylenebilir. Bununla beraber 2020 yılı ocak ve şubat ayına ait gelen turist sayılarında 2019 yılının aynı dönemine göre düşüş yaşamadığı aksine artış gerçekleştiği tespit edilmiştir. Ancak sonraki aylarda virüsün etkisi hızla hissedilmeye başlanmış ve alınan uluslararası seyahat kısıtlamaları nedeniyle turist sayılarında düşüşler gerçekleşmiştir. Türkiye'de covid-19 virüsünün, diğer ülkelere göre daha geç tespit edilmesi ve alınan önlemler ile yayılmanın kontrol altına alınmaya çalışılması ülkenin yaz ayında tatil destinasyonu olarak tercih edilmesine düşük oranda da olsa katkı sağladığını söylemek mümkündür. Genel olarak değerlendirildiğinde ise Türkiye'ye gelen turist sayısı 2019 yılında toplamda 51 milyon 747 bin 199 kişi iken bu sayı salgının etkisi ile 2020 yılında 15 milyon 963 bin 997 kişiye düşmüştür. Buradan da görüldüğü gibi turizm sektörü çok hassas bir sektör olup olumsuz en ufak durumlardan çok çabuk etkilenebilmektedir (Bkz. Grafik 2).

3. SONUÇ

Tarih boyunca milyonlarca insanın ve hayvanın ölümüne neden olan salgınların yaşandığı bilinmektedir. Bu salgın dönemlerinde ülkelerin turist sayılarında azalmaların görüldüğü tespit edilmiştir. Özellikle günümüzde etkisini hâlâ sürdüren covid-19 salgını milyonlarca kişinin ölümüne sebep olmuş ve birçok sektör üzerinde yıkıcı etki oluşturmuştur. Bu sektörlerden biri de turizm sektörüdür. Salgının yayılmaya başlaması ile getirilen seyahat kısıtlamaları ülkelerin turist sayılarında düşüş yaşamalarına neden olmuştur. İnsanların destinasyon seçimlerinde sağlık ve güvenlik faktörlerine verdikleri önemin ne boyutta olduğu salgın sürecinde daha net anlaşıldığını söyleyebiliriz.

Turizm sektörünün salgınlardan etkilenmemesi veya en az zararla atlatılabilmesi için daha önce yaşanmış salgınların değerlendirilmesi ve sonrası için önlemlerin alınması gerekmektedir. Küresel boyutta yaşanan covid-19 salgını sonrasında kişilerin destinasyon tercihlerinde değişikliklerin olabileceği öngörülmektedir. Bu yüzden turizm işletmeleri değişen talepleri değerlendirmeli ve bu yönde yatırımlarını gerçekleştirmelidir. Çünkü covid-19 salgını ile kişiler hayatlarında yeni normlar edinmeye başlamıştır. Aynı zamanda böyle küresel bir salgın döneminde hükümetlerinde gerekli tedbirleri almış olmaları ve sektörlerin sürdürülebilirliğini sağlayabilmesi için gerekli çalışmalarını yapması gerekmektedir. Örneğin seyahat kısıtlamalarının daha güvenli ve sağlıklı bir şekilde yapılması için çalışmaların başlatılması.

Çalışmada genel olarak salgınlardan ve salgınların turizm sektörü üzerinde etkilerinin olup olmadığından bahsedilmiştir. Derleme bir çalışma olduğundan dolayı konu ile ilgili yapılacak olan diğer çalışmalar için yardımcı olma özelliği taşıması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

- AKCA, M. (2020). Covid-19'un Havacılık Sektörüne Etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 45-64.
- AKOVA, M. & AZAP, A. (2009). Domuz Gribi Hakkında En Çok Sorulan Sorular. *Türk Tabipleri Birliği- Pandemik İnfluenza A H1N1 (Domuz Gribi) Bilimsel Danışma ve İzleme Kurulu*.
- AKYOL, A. D. (2005). Şiddetli Akut Solunum Yetmezliği Sendromu (SARS) ve Koruma Önlemleri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 21(2), 107-123.
- CDC (Centers for Disease Control and Prevention) Centers for Disease Control and Prevention [CDC](2017). Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS). Erişim adresi: <https://www.cdc.gov/sars/index.html> (22.03.2021).
- CDC (Centers for Disease Control and Prevention) (2019). Ebola (Ebola Virus Disease): 2014-2016 Ebola Outbreak in West Africa. Erişim adresi: <https://www.cdc.gov/vhf/ebola/history/2014-2016-outbreak/index.html> (22.03.2021).
- CDC (Centers for Disease Control and Prevention) (2020). About Covid-19: Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). Erişim: [https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/cdcresponse/about-COVID-19.html#:~:text=On%20February%2011%2C%202020%2C%20the,and%20D'%20for%20disease_\(22.03.2021\)](https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/cdcresponse/about-COVID-19.html#:~:text=On%20February%2011%2C%202020%2C%20the,and%20D'%20for%20disease_(22.03.2021)).
- ÇEKEN, H. (2016). *Turizm Ekonomisi* (2. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

- EUGENİO-MARTİN, J. L. & SORİA, J. C. (2013). Economic Crisis and Tourism Expenditure Cutback Decision. *Annals of Tourism Research*, 44(1), 53-73.
- FAO (Food and Agriculture Organization of The United Nations) (2021). MERS-CoV Situation Update. Animal Production and Health. Erişim adresi: http://www.fao.org/ag/againfo/programmes/en/empres/mers/situation_update.html (22.03.2021).
- GÖĞEBAKAN, T. (2020). Tarihteki Diğer Pandemiler: İnsanlık Diğer Ölümcül Salgın Hastalıklardan Nasıl Kurtuldu? Erişim adresi: <https://www.verianaliz.net/pandemi-tarihi-corona-covid19-veri-analiz-infografik/> (22.03.2021).
- GRUBMAN, M. J. & BAXT, B. (2004). Foot-And-Mouth Disease. *Clinical Microbiology Reviews*, 17(2), 465-493.
- HASAN, S., AHMAD, S. A., MASOOD, R. & SAEED, S. (2019). Ebola Virus: A Global Public Health Menace: A Narrative Review. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 8(7), 2189-2201.
- HAYDON, D. T., KAO, R. R. & KİTCHİNG, R. P. (2004). The UK Foot-And-Mouth Disease Outbreak – The AfterMath. *Nature Reviews Microbiology*, 2(8), 675-681.
- JNTO (Japan National Tourism Ornagization) (2019). Japonya'yı Ziyaret Eden Yabancı Turist Sayıları. Erişim Adresi: <https://www.jnto.go.jp/jpn/statistics/index.html> (22.03.2021).
- KEOGH-BROWN, M. R. & SMİTH, R. D. (2008). The Economic Impact of SARS: How Does The Reality Match The Predictions? *Health Policy*, 88(1), 110-120.
- KİM, S. S., CHUN, H. & LEE, H. (2005). The Effects of SARS on The Korean Hotel Industry and Measures to Overcome The Crisis: A Case Study of Six Korean Five-Star Hotels. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 10(4), 369-377.
- KNİGHT-JONES, T., BULUT, A., GUBBİNS, S., STARK, K., PFEİFFER, D. U., SUMPTİON, K. J. & PATON, D. J. (2014). Retrospective Evaluation of Foot-and-Mouth Disease Vaccine Effectiveness in Turkey. *Vaccine*, 32(16), 1848-1855.
- KOZAK, N., KOZAK, M. A. & KOZAK, M. (2020). *Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar* (22. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- KTB (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı) (2006). Resmi Turizm İstatistikleri (2001-2006). Erişim adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> (22.03.2021).
- KTB (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı) (2020). Resmi Turizm İstatistikleri. Erişim adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> (22.03.2021).
- KTO (Korea Tourism Organization) (2020). Visitor Arrivals, Korean Departures, Int'l Tourism Receipts & Expenditures. Erişim adresi: <https://kto.visitkorea.or.kr/eng/tourismStatics/keyFacts/visitorArrivals.kto> (22.03.2021).
- LOPEZ, A. & MARTİNSON, S. A. (2017). Respiratory System, Mediastinum (Chapter 9), and Pleurael. J.F. Zachary (Editör), *Pathologic Basis of Veterinary Disease* (Sixth Edition), içinde (471-560). St. Louis, Mo: Elsevier.
- MUSLU, M. & ERSÜ, D. Ö. (2020). Yeni Koronavirüs (SARS-CoV-2/COVID-19) Pandemisi Sırasında Beslenme Tedavisi ve Önemi. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 48(1), 73-82.
- NEMLİ, S. A. & DEMİRDAL, T. (2016). Ortadoğu Solunum Yetmezliği Sendromu Koronavirüsü. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 17(2), 77-83.
- OIE (World Organization For Animal Health) (2009). Swine Influenza. 1-5.
- OYSUL, F. G. & BAKIR, B. (2015). Orta Doğu Solunum Sendromu-MERS. *Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı- Özel Konular*, 1(3), 46-52.
- ÖZDEMİR, Ö. (2020). Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): Diagnosis and Management. *Erciyes Medical Journal*, 42(3), 242-247.
- PORTA, M. (2016). *A Dictionary of Epidemiology* (Sixth Edition). Oxford University Press.
- SİLVA, W. D. (2003). About SARS The Mystery Pneumonia. Erişim: <https://www.abc.net.au/science/features/sars/default.htm> (22.03.2021).

- ŞANLI, K. (2010). İnfluenza Virüsü ve Domuz Gribi. *Jinekoloji Obstretrik Pediatri Dergisi*, 2(1), 4-12.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2017). Mers-CoV. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Bulaşıcı Hastalıklar Dairesi Başkanlığı. Erişim adresi: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bulasici-hastaliklar/mers-co-v/mers-cov-liste/mers-co-v.html> (22.03.2021).
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2020a). Mers – CoV Hastalığı. Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <https://www.seyahatsagligi.gov.tr/site/HastalikDetay/Mers-CoV-Hastaligi> (22.03.2021).
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2020b) Covid-19 Nedir? Erişim adresi: <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> (22.03.2021).
- THE WORLD BANK (2019). Number of Arrivals. Erişim adresi: <https://data.worldbank.org/> (22.03.2021).
- UNWTO (The United Nations World Tourism Organization) (2020). Basic Tourism Statistics. Erişim adresi: <https://www.unwto.org/statistic/basic-tourism-statistics> (22.03.2021).
- WHO (World Health Organization) (2010). What is a Pandemic? Erişim: https://www.who.int/csr/disease/swineflu/frequently_asked_questions/pandemic/en/ (22.03.2021).
- WHO (World Health Organization) (2019). Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus (MERS-CoV). Erişim adresi: https://www.who.int/health-topics/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-mers#tab=tab_1 (22.03.2021).
- WHO (World Health Organization) (2020a). Pandemic Phase Descriptions and Main Actions By Phase. Erişim adresi: https://www.who.int/influenza/resources/documents/pandemic_phase_descriptions_and_actions.pdf (22.03.2021).
- WHO (World Health Organization) (2020b). Ebola Virus Disease. Erişim adresi: https://www.who.int/health-topics/ebola#tab=tab_1 (22.03.2021).
- WHO (World Health Organization) (2020c). Erişim adresi: <https://www.who.int/news/item/27-04-2020-who-timeline---covid-19> (22.03.2021).
- YALÇIN, D. (2020). Domuz Gribi Nedir? Domuz Gribi Belirtileri Nelerdir? *MedicalPark, Sağlık Rehberi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyoloji*.
- URL 1 <https://www.agriculture.gov.au/pests-diseases-weeds/animal/fmd#where-is-the-disease-found> (22.03.2021).
- URL 2 <https://www.statista.com/markets/420/travel-tourism-hospitality/> (22.03.2021).
- URL 3 <https://ourworldindata.org/tourism> (22.03.2021).
- URL 4 <https://sagligim.gov.tr/ebola-virus-hastaligi.html> (22.03.2021).
- URL 5 <https://www.ceicdata.com/en/united-states/tourism-statistics> (22.03.2021).